

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wybory-czerwcowe/81985,Wybory-w-województwie-białostockim-w-1989-roku.html>

Z zasobu IPN

ARTYKUŁ

Wybory w województwie białostockim w 1989 roku

OKRES HISTORYCZNY

(1980-1990) Epoka Solidarności

Autor: KRZYSZTOF SYCHOWICZ 04.06.2021

Podczas wyborów do sejmu i senatu w czerwcu 1989 r. elektorat „Solidarności” w województwie białostockim okazał się bardzo zdyscyplinowany. Zaowocowało to zwycięstwem wyborczym strony opozycyjno-solidarnościowej,

a społeczeństwu dało nadzieję na zmianę władzy w Polsce.

Echa „okrągłego stołu”

Obrady „okrągłego stołu”, zainaugurowane w lutym 1989 r. w Warszawie, budziły w całym kraju ogromne zainteresowanie. Nie inaczej było w województwie białostockim. Regionalna Komisja Wykonawcza NSZZ „Solidarność” w Białymstoku zaapelowała o tworzenie jawnych komisji zakładowych, a także o powstrzymanie się od strajków na czas trwania negocjacji¹.

Komitet Obywatelski, chcąc złamać monopol informacyjny PZPR, uruchomił Biuro Prasowe „Solidarności”. Na antenie Radia Białystok trzy razy w tygodniu emitowano własne półgodzinne audycje wyborcze, w których prezentowano kandydatów do sejmu i senatu z województw białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego.

W domu misyjnym księży werbistów w Kleosinie 12 lutego 1989 r. odbył się Zjazd Delegatów Rady Rolników „Solidarność” Ziemi Białostockiej. Przewodniczący Jan Beszta-Borowski złożył sprawozdanie z podziemnej działalności NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Podczas zjazdu przestrzegano przed tworzeniem wspólnej platformy wyborczej ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym². Pod koniec lutego 1989 r. do Białegostoku przyjechało dwóch czołowych działaczy opozycji, uczestników obrad „okrągłego stołu” – Jacek Kuroń i Adam Michnik. Pierwszy z nich wziął udział w spotkaniu na Wydziale Humanistycznym Filii Uniwersytetu Warszawskiego, zorganizowanym przez Niezależne Zrzeszenie Studentów. Według materiałów Służby Bezpieczeństwa, Kuroń wygłosił monolog, w którym podkreślał swój wkład w toczące się rozmowy. Zebranych rozczarowało jego stwierdzenie, że „NYS nie jest oczkiem w głowie opozycji”. Co więcej, jeden z członków Konfederacji Polski Niepodległej miał skrytykować lidera Solidarności Lecha Wałęsę, podjęcie rozmów z rządem i „okrągły stół”, co Kuroń skwitował jedynie stwierdzeniem, że się z tym nie zgadza³.

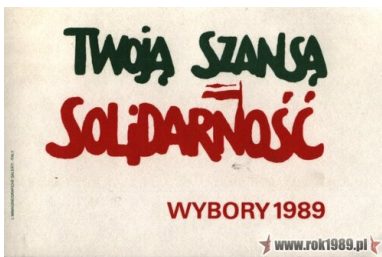
Jedną z oznak zmian zachodzących w społeczeństwie było uaktywnienie się środowiska mniejszości narodowych, szczególnie wśród młodzieży studenckiej, co nie uszło uwadze aparatu bezpieczeństwa. Efektem

tego było założenie 28 lutego 1989 r. przez SB sprawy obiektywnej o kryptonimie „Podlasiacy”, mającej na celu

„operacyjną ochronę legalnych organizacji mniejszości narodowych w środowisku młodzieżowym i studenckim; ujawnianie, ograniczanie i likwidowanie wrogiej działalności organizacji nielegalnych; prowadzenie działań profilaktycznych, w tym też inicjowanie pozytywnych przemian, zachowań i postaw w ww. środowiskach”⁴.

Na przełomie marca i kwietnia 1989 r. napięcie społeczne jeszcze bardziej się spotęgowało, a jego źródłem były rosnące obciążenia finansowe rolników, połączone ze spadkiem dochodów. I tak 22 marca odbyło się zebranie przedstawicieli środowiska wiejskiego w Knorozach w gminie Bielsk Podlaski, na którym rolnicy poparli odmowę płacenia podatków. Zarzucono również władzom, że przy „okrągłym stole” najmniej mówiono o rolnictwie, mimo że w programie rządowym zajmowało ono czołowe miejsce⁵.

Następnie 3 kwietnia we wsi Skiwy w gminie Siemiatycze zebrało się około tysiąca rolników z województw białostockiego, białkopodlaskiego i łomżyńskiego. Stwierdzili oni, że przestali wierzyć w zapewnienia rządu, Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i ZSL. Do protestu przyłączali się też ci rolnicy, którzy byli członkami tych partii, a wielu z nich złożyło legitymacje partyjne⁶.

**Ulotka wyborcza z 1989 r. Z
zasobu IPN**

Tymczasem, mimo toczących się obrad „okrągłego stołu”, aparat bezpieczeństwa nie zmienił ani metod, ani zakresu prowadzonych działań. I tak 23 marca 1989 r. założono w oparciu o doniesienia agenturalne sprawę operacyjnego rozpracowania o kryptonimie „Opozycja PB”⁷. Dotyczyła ona działalności na Politechnice

Białostockiej Tymczasowej Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”, zrzeszającej jedenastu pracowników dydaktyczno-naukowych i administracyjnych uczelni, oraz powołanego tam do życia Komitetu Założycielskiego NZS.

I sekretarz KW Włodzimierz Kołodziejuk mówił o powstaniu nowego układu sił politycznych w Polsce i apelował o zapewnienie w II turze wyborów (tj. 18 czerwca) większej frekwencji poprzez nawiązanie kontaktów z przedstawicielami KO i włączenie ich w istniejące układy władzy.

Przygotowania do wyborów parlamentarnych

Zgodnie z porozumieniami zawartymi przy „okrągłym stole”, 7 kwietnia 1989 r. uchwalono ustawę – ordynację wyborczą do Sejmu PRL X kadencji na lata 1989–1993⁸. Do nowych wyborów przygotowywał się też Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku. W szeregach tej partii było w województwie ok. 34 tys. członków, co stanowiło 7,2 proc. dorosłych mieszkańców. Partyjni działacze nie wiedzieli, jaką postawę przyjąć, jak odnieść się do uchwalonego pluralizmu politycznego⁹. Na posiedzeniu plenarnym 14 kwietnia 1989 r. zatwierdzono *Zasady wyłaniania kandydatów na posłów do Sejmu i Senatu PRL spośród członków PZPR w województwie białostockim*. Łącznie do końca kwietnia zgłoszono z PZPR 33 kandydatów na posłów i 4 na senatorów. Powołano także sztaby wyborcze dla promowania kandydatów, zachęcano rodziny członków PZPR do głosowania na kandydatów partyjnych oraz uruchomiono 23 brygady, które miały prowadzić agitację. Bolesne dla PZPR okazały się nowe zasady prowadzenia kampanii wyborczej, która w przeciwieństwie do dotychczasowych miała pochłonąć znaczne środki finansowe¹⁰.

W przypadku strony solidarnościowej przygotowania do czerwcowych wyborów parlamentarnych zaowocowały uchwałą Krajowej Komisji Wykonawczej, która 7 kwietnia 1989 r. zwróciła się z prośbą o objęcie patronatu nad kampanią wyborczą do Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność”. Zalecała ona też regionalnym strukturom związku zorganizowanie na czas wyborów, we współpracy z NSZZ RI „Solidarność”, wojewódzkich bądź regionalnych komitetów obywatelskich. Ich zadaniem miało być m.in. sformowanie list kandydatów¹¹. Komitet Obywatelski „Solidarność” Ziemi Białostockiej zebrał się pierwszy raz 15 kwietnia

1989 r. u księży werbistów w Kleosinie; przewodniczył mu Stanisław Marczuk¹².

Fragment gazety wyborczej KO

"Solidarność" Ziemi Białostockiej.

Z zasobu IPN

Kandydatami do senatu zostali Andrzej Stelmachowski i Andrzej Kaliciński, do sejmu zaś Jan Beszta-Borowski, Krzysztof Jaworowski oraz Krzysztof Putra. Do rozwijającej się kampanii włączały się też inne środowiska, jak np. Niezależny Ruch Społeczny „Solidarność” im. ks. Jerzego Popiełuszki¹³. Pojawił się także pomysł propagowany przez grupę osób współpracujących z Komisją ds. Mniejszości Narodowych KO przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Wałęsie, by wesprzeć w czerwcowych wyborach w województwie białostockim wspólnego kandydata – Białorusina. Na zebraniu KO „Solidarność” Ziemi Białostockiej, 19 kwietnia 1989 r., Michał Klinger (teolog prawosławny, wykładowca Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej) zaproponował kandydaturę Eugeniusza Mironowicza, która została odrzucona. Jak się okazało, pomysły, które rodziły się w Warszawie, nie zawsze znajdowały akceptację w Białymstoku¹⁴.

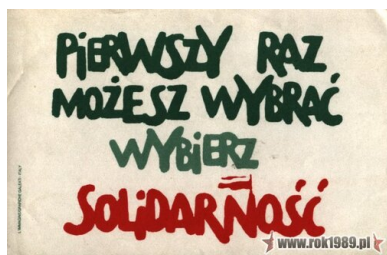
Z drugiej strony, kiedy KPN zwróciła się 18 kwietnia do Urzędu Miejskiego w Białymstoku o zgodę na postawienie przy Rynku Kościuszki trybuny na potrzeby kampanii wyborczej, okazało się, że mimo oficjalnych deklaracji władzy o demokratyzacji życia społecznego nie była ona dostępna dla wszystkich: szef Rejonowego Urzędu Spraw Wewnętrznych płk Janusz Cyndler otrzymał bowiem wytyczne z Warszawy, żeby utrudniać działalność opozycji, która nie była reprezentowana przy „okrągłym stole”¹⁵.

Kierownikiem biura wyborczego KO został Jerzy Muszyński. Wolontariusze kolportowali pismo „Dobro Wspólne”, organizowali kandydatom spotkania wyborcze, akcje plakatowe, rozprawdzali cegiełki. Po Mszy św. odprawionej z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja kilkutysięczny pochód przeszedł z bazyliki prokatedralnej przy pl. Zgromadzeń, gdzie Kaliciński i Putra, kandydaci KO do senatu i sejmu, wygłosili przemówienia. Na ulicach Białegostoku pojawiła się taksówka ze znakiem Solidarności na masce, a po jej

bokach widniały nazwiska kandydatów popieranych przez NSZZ „Solidarność”. W tym dniu w wielu miejscowościach odprawiono Msze św. w intencji sukcesu Solidarności w wyborach¹⁶.

Według zgromadzonych przez SB materiałów, w środowiskach robotniczych Białegostoku panowała opinia, że koalicja rządowa przegrała wybory, gdyż była zbyt pewna swojej siły. Nie przewidziała, że nawet niewielka grupa opozycji może otrzymać poparcie zmęczonego, zniechęconego społeczeństwa.

Tymczasem egzekutywa PZPR rekomendowała na posłów Włodzimierza Cimoszewicza, Jadwigę Rudzińską-Patejuk, Ewę Urszulę Gierasimowicz i Janusza Szymańskiego (pracownika Instytutu Prawa filii UW w Białymstoku, który obiecywał wyborcom wprowadzenie Polski na „salony” Europy). Jako kandydatów do senatu wskazano Witolda Karczewskiego i Mariana Szamatowicza. Po ogłoszeniu nazwisk sztab wyborczy PZPR rozpoczął działalność propagandową. Środki masowego przekazu – gazety, radio, telewizja – prezentowały kandydatów strony rządowej¹⁷. Komitet Obywatelski, chcąc złamać monopol informacyjny PZPR, uruchomił Biuro Prasowe „Solidarności”. Na antenie Radia Białystok trzy razy w tygodniu emitowano własne półgodzinne audycje wyborcze, w których prezentowano kandydatów do sejmu i senatu z województw białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego. Audycje redagowała Gabriela Walczak, zwolniona z pracy w rozgłośni na początku stanu wojennego¹⁸.

**Zaproszenie na wiec wyborczy
"Solidarności" w Białymstoku
przed wyborami 4 czerwca 1989
r. Z zasobu IPN**

Przebieg wyborów „kontraktowych” na Białostocczyźnie

Kontraktowe wybory do sejmu i senatu odbyły się 4 czerwca 1989 r. Z Białostocczyzny senatorami desygnowanymi przez Solidarność zostali Kaliciński i Stelmachowski, posłami zaś Beszta-Borowski i Putra.

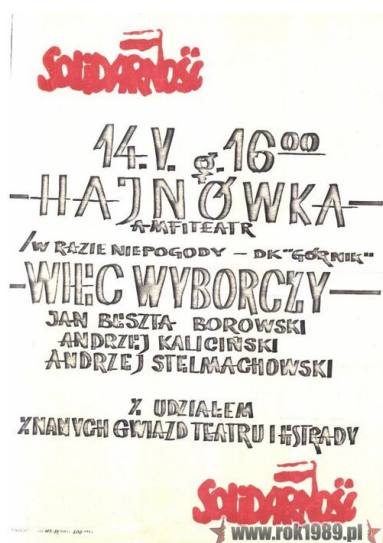
Frekwencja wyniosła 62 proc.¹⁹

Niewypałem okazała się krajowa lista wyborcza. Startujący z niej kandydaci uzyskali poniżej 40 proc. głosów – w gminie Dziadkowice liczba głosów oddanych na kandydatów PZPR była niższa niż liczba członków gminnej organizacji partyjnej. Podobnie niekorzystne wyniki uzyskały osoby rekomendowane przez ZSL²⁰.

W związku z klęską krajowej listy wyborczej, Rada Państwa wydała 12 czerwca 1989 r. dekret korygujący ordynację wyborczą, który umożliwiał wybór brakujących 33 posłów.

Natomiast elektorat Solidarności okazał się zdyscyplinowany. Kandydaci KO najwięcej głosów otrzymali w rejonie Moniek, Sokółki, Łap i w Białymstoku; mniej w okolicach Bielska Podlaskiego i Hajnówki, ponieważ mieszka tam więcej osób wyznania prawosławnego. Podsumowując 8 czerwca 1989 r. kampanię wyborczą, Tymczasowy Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” wyraził zadowolenie ze zwycięstwa²¹. Następnego dnia odbyło się zebranie KW PZPR w Białymstoku, na którym I sekretarz KW Włodzimierz Kołodziejuk mówił o powstaniu nowego układu sił politycznych w Polsce i apelował o zapewnienie w następnej turze wyborów (tj. 18 czerwca) większej frekwencji poprzez nawiązanie kontaktów z przedstawicielami KO i włączenie ich w istniejące układy władzy. Na posiedzeniu obecny był płk Sylwester Rogalewski, komendant wojewódzki MO, który stwierdził, że wyniki I tury wyborów były wielką porażką PZPR i szokiem dla jej członków, przyzwyczajonych przez czterdzieści lat do sukcesów wyborczych²².

W związku z klęską krajowej listy wyborczej, Rada Państwa wydała 12 czerwca 1989 r. dekret korygujący ordynację wyborczą, który umożliwił wybór brakujących 33 posłów²³. Zanim doszło do uzupełnienia składu sejmu i senatu, SB odnotowała wśród członków Solidarności z terenu województwa białostockiego dyskusję nad kierunkami dalszej działalności. Według części związkowców należało umocnić posiadaną pozycję w społeczeństwie, m.in. poprzez wprowadzenie ludzi do organizacji samorządowych, przeprowadzenie nowych wyborów rad pracowniczych, nadzorczych w spółdzielniach i samorządów mieszkańców, a kolejnym etapem miało być rozpisanie przedterminowych, w pełni demokratycznych wyborów do rad narodowych²⁴.

Zaproszenie na wiec wyborczy "Solidarność" w Hajnówce przed wyborami 4 czerwca 1989 r. z zasobu IPN

Instrukcja głosowania w wyborach na woj. białostockie. Z zasobu IPN

Druga tura wyborów odbyła się 18 czerwca 1989 r. W województwie białostockim frekwencja była bardzo niska – wyniosła 23 proc. uprawnionych²⁵. Emocje już wcześniej opadły. Ci, którzy pozostali w domu, twierdzili, że wszystko i tak wiadomo, więc nie ma sensu jeszcze raz iść do urn²⁶. Wydarzenia były obserwowane i częściowo kontrolowane przez aparat bezpieczeństwa. Po wyborach na potrzeby MSW sporządzono imienny wykaz posłów i senatorów KO „Solidarność”²⁷. Według zgromadzonych przez SB materiałów, w środowiskach robotniczych Białegostoku panowała opinia, że koalicja rządowa przegrała wybory, gdyż była zbyt pewna swojej siły. Nie przewidziała, że nawet niewielka grupa opozycji może otrzymać poparcie zmęczonego,

zniechęconego społeczeństwa, a głosowanie na jej kandydatów nie oznaczało pełnej akceptacji dla wszystkich ludzi z Solidarności, lecz było wyrazem dezaprobaty dla dotychczasowej władzy²⁸.

**Podziękowania za udział w
kampanii wyborczej dla
Zbigniewa Czarneckiego. Z
zasobu IPN**

Powstałą wówczas sytuację najlepiej odzwierciedliła dyskusja toczona podczas obrad Klubu Poselskiego PZPR w drugiej połowie czerwca 1989 r. Ukazała ona dezorientację działaczy, którzy szukali dla siebie możliwości uwiarygodnienia. Wśród propozycji pojawiło się wprowadzenie wspólnych posiedzeń członków KC i posłów, posiadanie przez tych ostatnich własnych biur zamiast wchodzenia w skład wojewódzkiego zespołu poselskiego. Wspomniano nawet o zmianach programowych, wynikających najprawdopodobniej z obawy przed „żywiłowymi porozumieniami poziomymi”. Stan, w jakiej znalazła się do niedawna „wiodąca siła narodu”, ilustrowały stwierdzenia o oddaniu władzy –

„nie bez walki oczywiście” –

oraz o zadbanie w związku z tym o

„stanowiska dla aparatu, [...] o gmachy i majątek partii”²⁹.

W drugim półroczu 1989 r. dało się zauważyć znaczne spowolnienie rozwoju struktur Solidarności na Białostocczyźnie w stosunku do lat 1980–1981. Związek przestał być organizacją masową. Mogła na to wpłynąć trudna sytuacja gospodarcza, m.in. puste półki w sklepach i inflacja. Część inteligencji zajęła stanowisko asekuranckie, a wielu znanych działaczy wycofało się z aktywności publicznej. W licznych zakładach związek tworzyli ludzie nowi³⁰.

Tekst pochodzi z numeru 4/2019 „Biuletynu IPN”

---

¹ „Biuletyn Informacyjny NSZZ «Solidarność» Region Białystok” 1989, nr 116, s. 2.

² L.J., Zjazd rolników, „Biuletyn Informacyjny NSZZ «Solidarność» Region Białystok” 1989, nr 116, s. 4-5.

³ AIPN, 1585/16126/CD, Załącznik do informacji dziennej MSW, Warszawa, 2 III 1989 r., k. 101-102.

⁴ AIPN Bi, 011/98, Wniosek o wszczęcie sprawy obiektowej kryptonim „Podlasiacy”, Białystok, 28 II 1989 r., k. 4.

⁵ APB, KW PZPR, 4, Rejonowy Ośrodek Pracy Partyjnej, Informacja o sytuacji społeczno-politycznej w rejonie Bielska Podlaskiego, k. 119-120, 123.

⁶ W początkach 1989 r. PZPR w województwie białostockim zrzeszała ok. 5,2 tys. rolników (zob.: APB, KW PZPR, 479, Protokoły posiedzeń egzekutywy KW PZPR, Kierunki działań polityczno-organizacyjnych w świetle analizy dwuletniej ankiety statystycznej, k. 123-124).

⁷ AIPN, 01232/3/2, Meldunek nr 160 o założeniu SOR BK-41744 krypt. „Opozycja PB”, 10 IV 1989 r., Białystok, k. 8.

⁸ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji na lata 1989-1993, DzU z 1989 r., nr 19, poz. 102.

⁹ APB, KW PZPR, 479, Protokoły z posiedzeń egzekutywy KW PZPR, Kierunki działań w świetle dwuletniej ankiety statystycznej, k. 123-131.

- ¹⁰ APB, KW PZPR, 479, Uchwała KW PZPR w Białymstoku z dnia 14 kwietnia 1989 r. w sprawie wyłaniania kandydatów do Sejmu i Senatu [PRL], k. 145; APB, KW PZPR, 622, Informacja dotycząca realizacji kosztów wyborczych do Sejmu i Senatu PRL w ramach przyznanych środków oraz funduszu wyborczego KW PZPR, Białystok, 1989 r., k. 156.
- ¹¹ M. Kietliński, K. Sychowicz, *W drodze do demokracji. Białostoczczyzna w latach 1988–1990*, Białystok 2009, s. 49.
- ¹² „Dobro Wspólne. Gazeta Wyborcza Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej” 1989, nr 3, s. 2.
- ¹³ „Czyn. Pismo Niezależnego Ruchu Społecznego »Solidarność« im. ks. Jerzego Popiełuszki. Region Północno-Wschodni” 1989, nr 2, s. 2.
- ¹⁴ M. Kietliński, K. Sychowicz, *W drodze do demokracji...*, s. 53.
- ¹⁵ APB, KM PZPR, 144, k. 239.
- ¹⁶ M. Kietliński, K. Sychowicz, *W drodze do demokracji...*, s. 57.
- ¹⁷ *Ibidem*, s. 61.
- ¹⁸ „Biuletyn Informacyjny ...” 1989, nr 120–121, s. 13; „Dobro Wspólne...” 1989, nr 3, s. 2.
- ¹⁹ M. Kietliński, K. Sychowicz, *W drodze do demokracji...*, s. 69.
- ²⁰ Z. Nikitorowicz, *Demokracja na 35 procent*, „Kurier Poranny”, 2 VI 2000 r., s. 5; APB, KW PZPR, 264, Ocena przebiegu i wyników wyborów do Sejmu i Senatu w województwie białostockim, k. 79–80.
- ²¹ „Biuletyn Informacyjny ...” 1989, nr 174, s. 26.
- ²² APB, KW PZPR, 280, Protokół z posiedzenia egzekutywy KW PZPR w dn. 9 VI 1989 r., k. 1–3.
- ²³ „Gazeta Współczesna”, 10–11 VI 1989 r., s. 1.
- ²⁴ AIPN, 1585/2314, Załącznik do informacji dziennej [MSW] „Działania, inicjatywy i komentarze związane z wyborami do Sejmu i Senatu”, [Warszawa], 10 VI 1989 r., k. 175v.
- ²⁵ „Gazeta Współczesna”, 20 VI 1989 r., s. 2.
- ²⁶ M. Kietliński, K. Sychowicz, *W drodze do demokracji...*, s. 75.
- ²⁷ AIPN, 1585/4606, Lista posłów KO „Solidarność”, k. 142.
- ²⁸ AIPN, 1585/2314, Informacja dzienna MSW nr 137/2746, Warszawa, 9 VI 1989 r., k. 128v–129.

²⁹ AIPN, 1585/4605, Wnioski z dyskusji w drugim dniu obrad Klubu Poselskiego PZPR (24 VI 1989 r.), k. 5-6.

³⁰ M. Kietliński, *Ćwierć wieku podlaskiej „Solidarności”*, Białystok 2005, s. 233.

COFNIJ SIĘ